

СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

ANTI-MONEY LAUNDERING SYSTEM AS A COMPONENT OF THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF THE STATE

УДК 330.33/36: 332.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.29>

Дмитрова О.С.

кандидат економічних наук,
керівник напряму фінансового
моніторингу АТ «УКРПОШТА»,
заступник завідувача кафедри
фінансово-економічної безпеки
Інституту безпеки ПрАТ
«ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»
ORCID ID: 0009-0007-4928-2191

Гончарова К.Г.

кандидат економічних наук, заступник
керівника напряму фінансового
моніторингу АТ «УКРПОШТА»,
доцент кафедри
фінансово-економічної безпеки
Інституту безпеки ПрАТ
«ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»
ORCID ID: 0000-0002-6716-3934

Карпова К.В.

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Інституту безпеки ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»
ORCID ID: 0009-0007-7705-8808

Статтю присвячено проблематиці питань протидії відмивання коштів, які були отримані несанкціонованим шляхом. Автори описують механізм впливу фінансового моніторингу на економічну безпеку держави та зазначають, що одним із головних завдань цієї системи є запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Розглянуто основні чинники впливу на економічну безпеку та виокремлено основні напрями роботи із цього питання під час повномасштабних військових дій. Проаналізовано методи відмивання коштів та вплив цього процесу на економічну безпеку держави, саме під час повномасштабних військових дій.

Виокремлено основні підходи вдосконалення законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки важливим аспектом дослідження є визначення ключових складових, а саме системи протидії відмивання коштів в економічній безпеці України. Існуючі підходи до визначення складових системи економічної безпеки держави не враховують всіх методів та аспектів, які чинять на неї вплив і дослідники роблять акцент саме на динамічному характері економічної безпеки та необхідності постійного вдосконалення методів її забезпечення.

Підкреслено відсутність єдиного, загальноприйнятого підходу до визначення складових проблем економічної безпеки, проте більшість вітчизняних вчених сходяться на думці, що фінансова безпека є однією з найважливіших утворенні сильної захищеної економічної системи держави, яка була б здатна протистояти як внутрішнім так і зовнішнім загрозам на українську економіку. Акцентовано увагу на потребі створення ефективної системи протидії відмивання коштів отриманих злочинним шляхом з урахуванням усіх мінливостей зовнішнього середовища.

Ключові слова: економічна безпека держави, загрози, відмивання коштів отриманих

злочинним шляхом функціональні складові, система, економіка.

The article is devoted to the issues of combating money laundering that have been obtained by unauthorized means. The authors describe the mechanism of influence of financial monitoring on the economic security of the state and note that one of the main tasks of this system is to prevent legalization (laundering) of proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction. The main factors influencing economic security are considered and the main areas of work on this issue during full-scale military operations are highlighted. The methods of money laundering and the impact of this process on the economic security of the state, especially during full-scale military operations, are analyzed.

The main approaches to improving the legislation in the field of combating legalization (laundering) of the proceeds of crime are highlighted, since an important aspect of the study is to identify the key components, namely, the system of combating money laundering in the economic security of Ukraine. Existing approaches to determining the components of the economic security system of the State do not take into account all the methods and aspects that affect it, and researchers focus on the dynamic nature of economic security and the need to constantly improve the methods of its provision.

The author emphasizes the absence of a single, generally accepted approach to defining the components of economic security problems, but most domestic scholars agree that financial security is one of the most important factors in creating a strong, secure economic system of the state that would be able to withstand both internal and external threats to the Ukrainian economy.

The author emphasizes the need to create an effective system for combating money laundering, taking into account all the variables of the external environment.

Key words: economic security of the State, threats, money laundering, functional components, system, economy.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Економічна безпека держави, є важливою складовою загальнонаціональної безпеки будь якої країни. Важливість економічного сектора важко недооцінити, оскільки в різний час питанням побудови системи економічної безпеки держави присвячується достатньо уваги, але найбільш гостро це питання постає під час військової агресії, коли ворог намагається знищити нашу державу не лише фізично, але й економічно. Як зараз так і далі одним із найважливіших аспектів існування нашої держави

є і буде розвиток економіки України. Оскільки міць економіки гарантує сильну державу та Збройні Сили. Але розвиток економіки не можливий без побудови ефективної системи економічної безпеки, розуміння усіх її складових та загроз які на неї впливають. Як і будь яка система, система ЕБД має свої властивості, в залежності від зміни макро та мікро рівнів економічного середовища, загрози та ризики які на неї впливають змінюються, під впливом часу окремі складові побудови системи економічної безпеки потребують вдосконалення та переосмислення. Саме тому питання побудови та вдосконалення системи економіч-

ної безпеки держави, яка здатна ефективно функціонувати під час повномасштабної війни із росією, та не дозволить знищити Україну з економічної точки зору є вкрай важливими та актуальними.

У даній статті розглянуто питання відмивання коштів отриманих злочинним шляхом, як однієї із складових системи економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. В цілому питанням економічної безпеки держави присвячено велика кількість робіт. Серед українських вчених дослідниками які вивчали цей напрям були такі вчені, як: І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Дмитров С.О., Я. Жаліло, А. Качинський, Мігус І.П., В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Предборський, Л. Шевченко, В. Шлемко, М. Єрмошенко, Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н., Франчук В.І. .

Метою дослідження є дослідити наукові праці вітчизняних вчених та практиків щодо розуміння усіх складових які впливають на економічну безпеку України в сучасних ринкових умовах та аналіз впливу системи протидії відмивання коштів та фінансування тероризму, як складової економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Існують різні визначення поняття економічна безпека держави, розкрити зміст та сутність цього визначення, можна після проведення аналізу наукової літератури, бо поняття економічної безпеки держави, дозволяє виокремити та узагальнити наступні підходи та напрями при роботі та аналізі економічної безпеки:

– Підходи через визначення сутті та якості поняття економічної безпеки держави.

– Підходи через визначення економічної безпеки держави, як певної системи для протидії загрозам та ризикам, які на неї впливають, із зазначенням та напрямів її захисту.

– Підходи, до визначення економічної безпеки, як напрям певної діяльності держави та механізми її реалізації для досягнення економічної стабільності.

При цьому варто зазначити, що Ляшенко також вказує, що економічна безпека може та повинна сприйматись, як сполучення умов, як з зовнішнього боку так і зсередини, що забезпечує результативне та активне зростання національної економіки, її здатність задовольняти соціальні, національні та індивідуальні необхідності, що сприяють забезпеченню конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках та захисту від різних загроз. Різні підходи до визначення поняття економіч-

ної безпеки, у свою чергу відкривають шляхи до підходів та визначень її складових та ризиків які на неї впливають. Переважна кількість українських вчених розглядає складові економічної безпеки держави відштовхуючись від складових прописаних та запропонованих у «Методичних рекомендаціях, про розрахунок рівня економічної безпеки», затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Зокрема, методичні рекомендації визначають економічну безпеку, як «стан національної економіки, який має здатність підтримувати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує висококонкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі, дає характеристику здатності та можливість національної економіки підтримувати стійку рівновагу та рости, а його основними складовими є виробництво, населення, енергетика, зовнішня економіка, інвестиції та інновації, макроекономіка, продовольство, суспільство, фінансова безпека» [8]. Данні підходи базуються на виокремленні складових через призму національних інтересів держави. На відміну від Шлемко та Бінько, які виокремлюють внутрішні та зовнішні складники економічної безпеки, схожі підходи можна побачити у роботах В. Мунтіян, в якості складових економічної безпеки виокремлює фінансову, воєнно-економічну, демографічну, екологічну та тіньову економіку, ресурсна-сировинну, енергетичну, інформаційну, технологічну, продовольчу, соціальну. [9]. Дискусій щодо складових досі тривають, єдиного узагальненого підходу, не зважаючи на актуальність цього питання на жаль не існує, і на думку автора, відсутність єдиного підходу до цього питання значно ускладнює роботу на державному рівні з цими питаннями.

Не зважаючи на різність підходів, більшість вчених погоджується між собою, що фінансова безпека, є однією із найвагомішою складовою економічної безпеки.

Це підтверджується даними Українського інститута соціальних досліджень. Ними було проведено було проведено дослідження, та сформовано карту ризиків для економічної безпеки держави з урахування наявної ситуації на 2023 рік. Репрезентативна група експертів для цілей дослідження (експерти НІСД та зовнішні експерти) визначила можливий рівень дії та ймовірність виникнення реальної загрози, які несуть вплив на економічну безпеку. Опитування проводились у 2022 та 2023 році за результатами дослідження виклики та загрози фінансовій безпеці в системі викликів та загроз економічній безпеці посідають 2 місце.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення економічної безпеки держави (Узагальнено авторами)

М. Єрмошенко	економічна безпека визначається як стан господарського механізму країни, що «характеризується стабільністю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та здатністю забезпечувати стабільний і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери на основі реалізації національних інтересів» [1].
Власюк О.	економічна безпека тут взята на розгляд, як «складна поліструктурна наука, про забезпечення соціальних та економічних систем різних рівнях (галузь, домогосподарство, індивід, світове господарство, сектор економіки, національна економіка, регіон)» [2].
Г. Пастернак-Таранушенко,	розуміє економічну безпеку як «стан, що забезпечує створення оптимального середовища для процвітання свого населення, розвитку економіки та підвищення загального добробуту» [3].
В. Шлемко та І. Бінько	вважають економічну безпеку «таким станом, за якого національна економіка є стійкою до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатна задовольняти потреби людей, сімей, суспільства та держави» [4].
М. Флейчук та Я. Гончарук	Визнає, що економічна безпека – це статус розвитку економічної системи, за якого забезпечується її «ефективне функціонування з урахуванням інтересів майбутніх поколінь та при належному використанні внутрішніх і зовнішніх факторів, а також її спроможність до створення та дієвого протистояння впливам зсередини та зовні» [5].
А. Сухоруков	Економічна безпека розглядається як «комплекс вимог, за яких країна зберігає здатність підтримувати свою економічну конкурентоспроможність, ефективно захищати національні економічні інтереси, протидіяти зовнішнім економічним загрозам і повною мірою використовувати свої конкурентні переваги в міжнародному поділі праці» [6].
І. Мігус, Васенко В.	вважають, що економічна безпека держави – це «стан економічного забезпечення національної безпеки, що являє собою сукупність загальнодержавних заходів, включаючи механізми протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, спрямованих на забезпечення безперервного, збалансованого і стабільного розвитку економічної системи держави, її самодостатності та стійкості системи» [7].

Рис. 1. Процентний розподіл викликів та загроз економічній безпеці України на 2023 рік

Важно усвідомлювати, що система фінансового моніторингу країни стосуються безпеки економіки, в яку входить така складова, як фінансова безпека держави. Робота та функціонал фінансової системи пов'язаний, зокрема, з поняттям «відмивання грошей». Згідно з існуючим міжнародним досвідом, це

акт приховування джерела незаконно отриманих коштів (або коштів, які були отримані законним шляхом, але застосовані для дій, які караються законом). За своєю природою відмивання грошей є злочином, який характеризується тим, що може мати різні етапи реалізації. Торгівля наркотиками, нелегальна

імміграція, фінансування членів злочинних угруповань, інсайдерські операції – все це важливі види діяльності, націлені на тих, хто бажає уникнути уваги, викликані "раптовим" надходженням грошей на банківські рахунки. Потенціал тих, хто професійно займається відмиванням грошей, обмежується лише шириною їхньої уяви. Жодна фінансова установа не застрахована від можливості випадкової участі у злочинах, пов'язаних з відмиванням грошей. В цілому ж можна виділити такі цілі відмивання брудних грошей:

- замовчування джерел надходження коштів;
- створення видимості, за якою дохід буде виглядати легітимним;
- приховування осіб, що одержують незаконні доходи та займаються цією діяльністю;
- ухилення від сплати податків;
- Забезпечення легкого та швидкого доступу до коштів, отриманих з незаконних джерел фінансування;
- забезпечення зручного і оперативного доступу до грошей, одержаних з нелегальних джерел, для споживання;
- розробка умов для безпечного вкладення в легальний бізнес, брудних грошей.

Не зважаючи на певне зменшення рівня тіншової економіки до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, на сьогодні її рівень залишається високим і серед основних негативних наслідків є недоотримання значних коштів державним бюджетом у вигляді податків які треба сплатити, а також спотворення місцевої конкуренції через конкурентну перевагу тіншових компаній, які використовують різні схеми мінімізації податкових платежів. Також одим із наслідків можна вважати загальне зростання корупції та підрив довіри до державних інституцій. На сьогодні, рівень тенізації економіки становить надзвичайно високий рівень, так, науковці Інституту соціально-економічної трансформації стверджують, що відносно інших країн, тіншова економіка, як структура в Україні не сконцентрована в незареєстрованих підприємствах або в малих підприємствах сфери послуг і торгівлі.

В Україні найбільші інструменти ухилення від сплати податків використовують великі підприємства, які домінують у своїх галузях і часто користуються політичним захистом та імунітетом від фіскального та правоохоронного контролю.

Діюча система фінансового моніторингу покликана запобігати цим загрозам, як на рівні окремих фінустанов, так і на рівні країни в цілому.

Тому, головним завданням фінансового моніторингу – можна вважати забезпечення національної економічної безпеки, через виявлення і запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення

нальної економічної безпеки, через виявлення і запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показує, що існуючі підходи, до визначення складових системи економічної безпеки держави не враховують всіх аспектів, які на неї впливають, державні підходи та затвердженні документи є дещо застарілими та достатньо суперечливими у визначеннях складових економічної безпеки, не враховує ряд суттєвих ризиків та загроз, та дещо недооцінює вплив системи фінансового моніторингу на економічну безпеку держави. В статті запропоновано та уточнено складові економічної безпеки враховуючи вплив системи протидії відмивання доходів отриманих злочинним шляхом. В дослідженні описано механізм впливу фінансового моніторингу на економічну безпеку держави. Подальші дослідження варто спрямувати на розробку переліку індикаторів економічної (фінансової) безпеки, які б враховували вплив загроз, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. Київ. *Національна академія управління*, 2010. 232 с.
2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; *Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України*. Київ, 2008. 48, С. 45
3. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. *Методологія забезпечення: Монографія*. Київ, *Київський економічний інститут менеджменту*, 2003. 320 с.
4. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько. Київ. *НІСД*. 1997. 144 с.
5. Франчук В.І., Корчинський І. О. Економічна безпека держави: історичні аспекти та характеристика сутності. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. С. 1-6.
6. Сухоруков А.І., Мошенський С.З., Петрук О.М. *Національна економічна безпека*. Житомир : *Рута*, 2010. 384 с. 33 -53
7. Шульга І. П. Економічна безпека держави, суб'єктів господарювання та тіншова економіка / І. П. Шульга, В. К. Васенко. *Черкаси*, 2010. 367 с.
8. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 9 жовтня 2013 року № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
9. Мунтян В. Економічна безпека України / В. Мунтян. Київ. *КВІЦ*, 1999. 463 с.